

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.192

Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри початкової освіти та
освітніх інновацій

Білавич Галині Василівні

(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри іноземних
мов Тернопільського національного медичного університету

імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ХВАЛИБОГИ ТЕТЯНИ ІГОРІВНИ

на дисертацію

ДОСИНА ВОЛОДИМИРА ІГОРОВИЧА

на тему «Розвиток вищої фармацевтичної освіти в Україні (90-ті рр. XX –
перша чверть XXI ст.)»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. У дисертації досліджено надзвичайно актуальну та своєчасну проблему розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні в період 90-х років XX – першої чверті XXI століття. Важливість обраної теми визначається стратегічною роллю фармацевтичної освіти як невід'ємного компонента вищої освіти та системи охорони здоров'я, відповідального за підготовку фахівців, здатних гарантувати якість, безпеку та ефективність фармакотерапії, а також надання фармацевтичної допомоги населенню.

Особливої ваги дослідженню також надають глибокі трансформації, що відбулися в системі вищої освіти України протягом досліджуваного періоду. До них належать створення національної нормативно-правової бази, запровадження багаторівневої системи вищої освіти, стандартизація змісту освіти, впровадження системи зарахування кредитів та поступова інтеграція української освіти до Європейського простору вищої освіти. Ці процеси призвели до суттєвих структурних та змістових змін у фармацевтичній підготовці, зокрема, щодо оптимізації співвідношення теоретичної та практичної підготовки та переосмислення вимог до професійних компетентностей майбутніх фармацевтів.

Крім того, тема набуває особливої актуальності через динамічний розвиток самого фармацевтичного сектору, що характеризується підвищеними вимогами до якості ліків, розширенням професійних функцій фармацевтів, розвитком системи фармацевтичної допомоги та впровадженням сучасних технологій у виробництві, контролі якості та дистрибуції ліків. Ці зміни зумовили необхідність фундаментального оновлення змісту професійної підготовки, посилення його практичної спрямованості та розширення клінічної, етико-правової, управлінської та комунікаційної складових.

Особливого значення дослідженню надають сучасні системні виклики, зокрема пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в Україні, які суттєво вплинули на функціонування закладів вищої освіти. Ці умови прискорили трансформацію освітніх процесів через активне впровадження дистанційного та змішаного навчання, цифрових інструментів та нових регуляторних підходів, спрямованих на забезпечення безперервності та якості освіти. У цьому контексті особливої актуальності набули цифровізація освіти, модернізація навчальних матеріалів та адаптація практичної підготовки до кризових умов.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти», що проводиться на кафедрі педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Це свідчить про

те, що дослідження вплетене в ширший науковий напрямок, зосереджений на історико-педагогічному аналізі процесів розвитку освіти.

Крім того, тема дисертації була схвалена та згодом уточнена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, що підтверджує її відповідність сучасним науковим пріоритетам у галузі педагогічної науки.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертації, є достовірними та переконливо підтвердженими. Їхня обґрунтованість забезпечується застосуванням комплексної методологічної бази, яка поєднує загальнонаукові, історико-педагогічні, термінологічні та аналітичні підходи на різних методологічних рівнях.

Достовірність результатів підкріплюється використанням широкого спектру методів дослідження, включаючи метод періодизації, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-структурний, ретроспективний та інші методи, що дозволило провести послідовний та об'єктивний аналіз розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні у визначених хронологічних межах.

Обґрунтованість висновків додатково підкріплюється ретельним аналізом широкої джерельної бази, зокрема законодавчих та нормативних документів, наукових публікацій, навчально-методичних матеріалів, а також статистичних та інформаційних ресурсів, пов'язаних із фармацевтичною освітою та розвитком охорони здоров'я.

Висновки логічно впливають з емпіричного та теоретичного матеріалу, демонструють внутрішню узгодженість та відображають системний характер досліджуваного явища. Запропоновані рекомендації є реалістичними, практично орієнтованими та відповідають сучасним потребам модернізації вищої фармацевтичної освіти в Україні, зокрема в контексті європейської інтеграції, цифрової трансформації та компетентнісного підходу.

3. Наукова новизна дисертації. Дисертація є комплексним історико-педагогічним дослідження розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні в період з 90-х років XX до першої чверті XXI століття. Найважливіші наукові результати дослідження пов'язані із систематизацією її розвитку, уточненням концептуальних засад та визначенням ключових етапів, детермінант і тенденцій її трансформації.

Автор розробив цілісну інтерпретацію розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні як багатофакторного, поетапного процесу структурних та функціональних змін у системі професійної підготовки фармацевтичних фахівців. Це включає трансформацію її цілей, змісту, організаційних форм, методів навчання та нормативно-правової бази у відповідь на реформи охорони здоров'я, процеси європейської інтеграції та цифрову трансформацію.

Суть наукового внеску полягає також в обґрунтуванні методологічних основ дослідження на філософському, загальнонауковому та конкретно-науковому рівнях. Це дозволило провести системний та багатовимірний аналіз трансформації фармацевтичної освіти у визначених хронологічних рамках.

У дисертації також визначено та охарактеризовано три ключові етапи розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні: 1) етап становлення в період державної незалежності (1992–2003), що характеризується створенням національних основ фармацевтичної освіти; 2) етап європейської інтеграції та розширення фармацевтичних факультетів (2003–2016), що характеризується модернізацією та узгодженням з європейськими освітніми стандартами; 3) етап стандартизації, цифровізації та інноваційної трансформації вищої фармацевтичної освіти (2016–2022), що визначається переходом до компетентнісної, практикорієнтованої та цифрової освітньої моделі.

Ще одним важливим результатом є обґрунтування концептуальних засад розвитку цільового, змістового та операційно-діяльнісного компонентів фармацевтичної освіти на трьох етапах, що демонструє чіткий перехід від репродуктивної моделі до компетентнісної, інтегрованої та пацієнтоорієнтованої системи професійної підготовки.

Нарешті, дослідження окреслює сучасні тенденції та перспективи розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні, наголошуючи на компетентнісній освіті, цифровізації, практичній орієнтації, системах забезпечення якості та студентоцентрованому навчанні як ключових напрямках майбутнього реформування.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів. Без сумніву, отримані результати дисертації мають як теоретичне, так і практичне значення для розвитку педагогічної науки та модернізації вищої фармацевтичної освіти в Україні.

У теоретичній площині дослідження збагачує історико-педагогічні знання про генезу вищої фармацевтичної освіти в Україні, уточнює її концептуальні основи, обґрунтовує етапи, детермінанти та найбільш суттєві тенденції її розвитку. Глибшому розумінню динаміки професійної підготовки в галузі охорони здоров'я сприяє трактування автором фармацевтичної освіти як багатоетапного, системно зумовленого процесу.

З практичної точки зору результати дослідження можуть бути ефективно використані в кількох напрямках освітньої та наукової практики. Передусім, вони можуть слугувати теоретичною та методологічною основою для подальших історико-педагогічних досліджень розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні та суміжних галузей професійної підготовки в охороні здоров'я.

У навчальному процесі результати можуть бути застосовані у викладанні таких академічних дисциплін, як історія фармації, педагогіка вищої освіти, управління фармацевтичною освітою та суміжні курси за вибором. Вони також корисні для розробки та оновлення навчальних програм, освітніх програм та навчально-методичних матеріалів для студентів фармацевтичних та педагогічних спеціальностей.

Результати дослідження також рекомендовані для використання управлінцями у системі освіти, розробниками навчальних програм та фахівцями із забезпечення якості у закладах вищої освіти для вдосконалення структури та змісту фармацевтичної освіти, посилення її компетентнісної орієнтації та узгодження її з європейськими освітніми стандартами.

Крім того, висновки можуть бути впроваджені в систему післядипломної освіти та безперервного професійного розвитку фармацевтичних фахівців, зокрема, при розробці навчальних програм, курсів професійного розвитку та методичних ресурсів, спрямованих на підвищення професійних компетентностей у фармацевтичному секторі.

Особливо вагомим результатом дослідження також вважаємо розроблені інформаційно-освітній ресурс «ФармОсвіта» та елективний курс «Розвиток вищої фармацевтичної освіти в Україні: історія і сучасність», які можуть використовуватися у професійній підготовці майбутніх фармацевтів та магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

5. Загальна оцінка змісту роботи. Дисертація є повноцінною та логічно структурованою науковою роботою, яка послідовно розглядає мету та завдання дослідження розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні протягом 90-х років ХХ – першої чверті ХХІ століття. Дисертація чітко організована та включає вступ, три взаємопов’язані розділи, що віддзеркалюють теоретичні, методологічні та практичні аспекти дослідження, загальні висновки, список використаної літератури та додаткові матеріали. Узгодженість розділів демонструє добре розроблену концептуальну базу та високий рівень внутрішньої узгодженості у викладі наукових результатів.

Перший розділ, присвячений теоретичним основам дослідження, уточнює зміст базових понять дослідження. Він визначає та систематизує ключові поняття, такі як фармацевтична освіта, вища фармацевтична освіта, професійна підготовка майбутніх фармацевтів, професійна компетентність, якість фармацевтичної освіти та безперервний професійний розвиток. Це концептуальне уточнення дозволяє цілісно зрозуміти феномен розвитку вищої фармацевтичної освіти як історично зумовленого, багатоетапного та багатфакторного процесу структурної та функціональної трансформації. У розділі також встановлюються теоретичні основи інтерпретації еволюції фармацевтичної освіти у зв’язку з суспільними потребами, реформами системи охорони здоров’я, процесами європейської інтеграції та цифровою трансформацією.

У другому розділі представлено комплексний історико-педагогічний аналіз розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні протягом 90-х років ХХ століття – першої чверті ХХІ століття. Спираючись на правовий, історико-аналітичний та дидактичний критерії, автор визначає ключові детермінанти, характеристики та етапи розвитку національної системи фармацевтичної освіти. У розділі обґрунтовано триетапну періодизацію її розвитку, що охоплює період становлення в умовах незалежності України, етап європейської інтеграції та інституційного розширення, а також сучасний етап стандартизації, цифровізації та інноваційно-орієнтованої трансформації. Особлива увага приділяється еволюції цільової, змістової та операційно-діяльнісної складових фармацевтичної освіти, демонструючи поступовий перехід від традиційної моделі професійної підготовки, яка базується на знаннях, до компетентнісної, практикоорієнтованої, пацієнтоорієнтованої та цифрової освітньої моделі, що відповідає сучасним потребам системи охорони здоров'я та Європейського освітнього простору.

Третій розділ зосереджений на практичній реалізації результатів дослідження шляхом розробки та впровадження курсу за вибором «Розвиток вищої фармацевтичної освіти в Україні: історія і сучасність». Курс структурований як 3-кредитний модуль та включає лекції, практичні заняття та самостійну роботу. Він характеризується використанням як традиційних, так і інноваційних навчальних форматів, включаючи проблемні лекції, аналітико-дискусійні заняття, форсайт-сесії, воркшопи з аналізу освітніх програм, методичні хакатони, освітні лабораторії тощо. У розділі також демонструється ефективність інноваційної системи науково-методичного забезпечення, побудованої навколо інтерактивних, дослідницько-орієнтованих та практикоорієнтованих навчальних заходів, що сприяють аналітичній та методологічній компетентності студентів.

Важливим результатом дослідження є розробка інформаційно-освітнього цифрового ресурсу «ФармОсвіта», який слугує інтегрованим цифровим середовищем для науково-методологічної підтримки фармацевтичної освіти та професійного розвитку. Ця платформа забезпечує доступ до нормативних,

наукових та аналітичних матеріалів і сприяє інтеграції освітньої практики, результатів досліджень та вимог сектору охорони здоров'я.

Загальні висновки переконливо підсумовують результати дисертації та підтверджують виконання всіх дослідницьких завдань. Дисертація завершується великим списком літератури (346 найменувань), який демонструє ретельне використання автором законодавчих, історичних, педагогічних та наукових джерел, та додатками, які суттєво доповнюють основний текст, надаючи допоміжні матеріали, ілюстративні дані та методологічні ресурси, що підвищують повноту та практичну цінність дослідження.

Загалом, текст дисертації чітко відображає логічний перехід від теоретичної концептуалізації до методологічного обґрунтування та практичного впровадження результатів дослідження, демонструючи високий рівень наукової обґрунтованості, концептуальної та методологічної цілісності.

6. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні результати та наукові положення дисертації достатньою мірою відображені в опублікованих працях автора, зокрема в 5 статтях у наукових фахових виданнях України, 1 статті у виданнях, що додатково відображають результати дослідження, 3 працях у збірниках матеріалів наукових конференцій. Ключові висновки представлені в рецензованих наукових виданнях та матеріалах конференцій, що забезпечує їх апробацію та поширення в академічній спільноті.

Загалом, публікаційна активність Володимира Ігоровича Досина демонструє послідовність та повноту викладення результатів дослідження відповідно до вимог до наукової роботи рівня доктора філософії. Кількість, зміст та обсяг друкованих праць дисертанта відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають автору право публічного захисту дисертаційного дослідження.

7. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Під час рецензування дисертації не виявлено жодних ознак академічного плагіату чи будь-яких інших порушень академічної доброчесності. Автор послідовно дотримується принципів академічної етики, надає відповідні

посилання на наукові, законодавчі та методологічні джерела, забезпечує точне цитування. Бібліографію оформлено відповідно до чинних вимог, вона є вичерпною й актуальною для теми дослідження.

8. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Текст дисертація написаний чіткою та граматично правильною академічною українською мовою. Він характеризується логічною організацією, послідовністю викладу та доречним використанням професійної та педагогічної термінології. Дисертація демонструє високий рівень академічного письма та відображає здатність автора викладати складні теоретичні та практичні питання структуровано та доступно.

9. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації. Загалом високо оцінюючи дисертаційне дослідження Володимира Ігоровича Досина за його наукову новизну і практичне значення, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У першому розділі автор надає всебічне роз'яснення концептуального та понятійного апарату дослідження, включаючи ключові визначення, такі як фармацевтична освіта, вища фармацевтична освіта, професійна компетентність та безперервний професійний розвиток. Водночас, взаємозв'язки між деякими тісно пов'язаними поняттями (наприклад, «професійна підготовка майбутніх фармацевтів» та «професійна компетентність фармацевта») можна було б поглибити. Хоча їх розмежування зазначено, більш чітке схематичне зображення їх структурної ієрархії або взаємозалежності додало б розділу ще більшої чіткості та узгодженості.

2. Однією із сильних сторін дисертації є добре структурована багаторівнева методологічна основа, що включає філософські, загальнонаукові та конкретно-наукові підходи до дослідження розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні. Однак практичне розмежування між певними тісно пов'язаними підходами (наприклад, системного та компетентнісного або міждисциплінарного та інноваційного, хронологічного та історіографічного) можна було б детальніше розглянути. Надання додаткових прикладів того, як ці

підходи працюють у конкретних ситуаціях, ще більше посилює методологічну прозорість та наочність дослідження.

3. У дисертації переконливо обґрунтовано триетапну періодизацію розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні. Однак критерії визначення меж між етапами можна було б представити у більш візуально структурованій формі (наприклад, за допомогою порівняльних таблиць або матриць). Це підвищило б чіткість переходів між етапами та зробило б аналітичну логіку періодизації ще доступнішою для читачів.

4. Дисертацію написано літературною українською мовою з дотриманням норм наукового стилю, однак у тексті трапляються окремі стилістичні недоліки й друкарські помилки.

Наголосимо на тому, що висловлені зауваження та побажання не є принциповими й не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Володимира Ігоровича Досина, результати якої відзначаються науковою новизною, є достатньо обґрунтованими, а також мають теоретичне та практичне значення.

10. Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Рецензована дисертація є завершеним, самостійним та системно структурованим науковим дослідженням, присвяченим історико-педагогічному аналізу розвитку вищої фармацевтичної освіти в Україні в період з 90-х років ХХ до першої чверті ХХІ століття. Дослідження розглядає важливу та недостатньо вивчену наукову проблему та пропонує цілісне рішення, що базується на міцній методологічній основі.

Структура та зміст дисертації відповідають встановленим академічним вимогам. Дослідження демонструє наукову новизну, теоретичне обґрунтування та практичну цінність. Чітка логіка дослідження, послідовність викладу, доказовість положень і висновків надають дисертації цілісності й завершеності. Результати достатньо відображені в наукових публікаціях та пройшли відповідну апробацію.

Отже, дисертаційна робота Володимира Ігоровича Досина повністю відповідає вимогам, що визначені наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установ про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов
Тернопільського національного медичного
університету імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України

Тетяна ХВАЛИБОГА